

УДК 159.9:351.74(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-2-9>**Когут Ярослав Михайлович,**

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарної підготовки,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8027-0171>
ResearcherID: G-2474-2016

ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** Розглянуто окремі питання забезпечення прав людини в поліцейській діяльності. Зокрема, наголошується на необхідності чіткої регламентації дій поліцейського на рівні інструкцій, з врахуванням психологічної складової. Пропонується розглянути доцільність застосування градації дисциплінарних проступків та заходів дисциплінарного впливу за їх вчинення. Декларується необхідність використання більш чіткої термінології, яка б відповідала реальному внутрішньому психологічному ставленню поліцейського до повноважень із забезпечення прав і свобод людини. Надаються авторське визначення поняття виховного впливу на поліцейського, а також конкретні пропозиції змін до положень Законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України». Стверджується, що ефективність виконання завдань Національної поліції та повноважень її працівників залежать від якісного нормативно-правового регулювання усіх напрямів поліцейської діяльності. Тому психологічні аспекти реалізації правових норм потребують постійного врахування. Також запорукою якісного виконання своїх функцій є точне трактування та логічно обумовлене використання адекватних термінів у законах та підзаконних актах у цій сфері. Підкреслюється обов'язковість однозначності положень, термінів та дефініцій у законах та підзаконних нормативно-правових актах, що сприятиме їх правильному тлумаченню усіма суб'єктами поліцейської діяльності. Важливість завдань МВС України та Національної поліції обумовлює потребу в розробці та створенні на нормативному рівні чіткої інструктивної бази для поліцейського, що створить у нього ефект усвідомлення правомірності або неправомірності своєї поведінки. Коли відомими будуть конкретні наслідки власних дій, це сприятиме формуванню правосвідомості та забезпечуватиме розвиток професіоналізму працівника поліції.*

***Ключові слова:** дисциплінарний проступок, поліцейська діяльність, права людини, професійна етика, психологія.*

Kohut Yaroslav. LEGAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF ENSURING HUMAN RIGHTS IN POLICE ACTIVITIES

***Abstract.** Certain issues related to the protection of human rights in police activities are discussed in the article. In particular, the author emphasizes the need for clear regulation of police actions at the level of instructions, taking into account the psychological component. It is proposed to consider the feasibility of applying a gradation of disciplinary offenses and measures of disciplinary influence for their commission. The necessity of using clearer terminology that corresponds to the real internal psychological attitude of the police officer towards the powers of ensuring the rights and freedoms of the individual is declared. The purpose of the article is to characterize certain problems in the field of police activities related to the protection of human rights and freedoms, which require the consideration of the psychological component at the regulatory level, and to provide proposals for improving the legal regulation of these issues.*

It is grounded that the effectiveness of police work is closely related to their understanding of the scope of their powers, awareness of the limits beyond which responsibility arises, confidence in the protection of their safety, rights, honor, and dignity by the entire system of the state apparatus, provided that they properly perform their professional functions.

The author provides the definition of the concept of educational influence on the police officer, as well as specific proposals for changes to the provisions of the Laws of Ukraine "On the National Police" and "On the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine". It is believed that the most important task for the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the National Police is to strive for the development and creation of such necessary instruction base for the police officer at the regulatory level, which will allow them to clearly understand the legitimacy or illegitimacy of their actions, taking into account the psychological component.

***Key words:** disciplinary offense, police activity, human rights, professional ethics, psychology.*

Вступ. Важливим питанням забезпечення ефективності діяльності поліції є дотримання встановлених правил та процедур, закріплених на нормативному рівні. Оскільки окремі порушення, які можуть бути здійснені в процесі застосування поліцейських заходів або слідчих (розшукових) дій, в результаті можуть призвести до нівелювання усіх напрацювань слідчих, працівників оперативних служб та підрозділів превенції, це також дозволить уникати відповідальності правопорушникам, порушуватиме принцип невідворотності покарання за протиправні діяння тощо. Такі порушення найбільш часто є наслідком непрофесіоналізму, певних неусвідомлених неточностей чи помилок, або рідше результатом свідомої протиправної поведінки правоохоронців, що мають різні, у тому числі соціальні та психологічні причини.

Поруч із зазначеним вище в межах вивчення проблем поліцейської діяльності слід зважати й на питання забезпечення прав самих працівників поліції. Їх результативність роботи дуже тісно пов'язана із розумінням ними обсягу своїх повноважень, усвідомленням меж, за якими настає відповідальність, впевненістю у захисті власної безпеки, їх прав, честі і гідності всією системою державного апарату, при належному виконанні ними передбачених законодавством професійних функцій, а інколи й незалежно від цього.

Матеріали та методи. Підґрунтям для нашої наукової статті є напрацювання з тематики поліцейської діяльності вчених-адміністративістів: С. Брателя, М. Коваліва, А. Комзюка, М. Лошицького та інших. Адміністративно-правовим засадам проведення службового розслідування в поліції присвячено дисертацію А. Астаф'єва. Проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності поліції стали предметом недавніх досліджень Ю. Вітик та Д. Гладчука, і усі ці праці перетинаються з предметом нашого наукового пошуку.

Суттєвий вплив на ефективність поліцейської діяльності чинять фактори професійної підготовки поліцейських, психологічні чинники готовності до виконання службових

завдань та здатність до розвитку і самовдосконалення працівників Національної поліції. Вирішенню зазначених проблем присвячено наукові праці І. Клименка, О. Волуйко, О. Шломіна, Д. Швеця та інших.

На підставі висловлених наукових позицій вважаємо за доцільне синтезувати в один напрям дослідження правових та психологічних проблем забезпечення прав людини у поліцейській діяльності, зосередивши основну увагу на внутрішньому психічному ставленні працівника поліції до виконання ним своїх повноважень, а також на питаннях вдосконалення нормативно-правового регулювання такої діяльності.

Метою статті є характеристика окремих проблем у сфері поліцейської діяльності, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини, які потребують врахування психологічної складової на нормативному рівні, та надання пропозицій з вдосконалення правового регулювання цих питань.

Результати. Наука адміністративного права увібрала в себе основні положення поліцейського права, яке є його частиною. Проте основною психологічною складовою цієї галузі правових знань є характеристика форм вини правопорушника при вчиненні ним адміністративних проступків. Більш ґрунтовно проблеми психології розглядаються в кримінально-правовій галузі юридичної науки, де вивчаються причини девіантної поведінки або характеризується особистість злочинця. Кримінологія, криміналістика та юридична психологія доповнюють та підсилюють цю сферу численними науковими дослідженнями, теоріями та результатами практики. Проте, як правило, основним предметом таких наукових пошуків є вивчення психіки та психології поведінки суб'єктів злочину. Питання психіки та психології поведінки працівника правоохоронного органу в основному залишається поза сферою науки поліцейського права та обмежується сферою правового регулювання професійної етики поліцейського.

Слід звернути увагу на один з найважливіших напрямів поліцейської діяльності – забез-

печення та дотримання прав людини працівниками поліції. Закон України «Про Національну поліцію» доволі добре регламентує поведінку поліцейського. У порівнянні з попереднім законодавством він увібрав в себе навіть ті положення, які раніше регламентувались постановами уряду України. Наприклад, питання порядку застосування спеціальних засобів раніше визначалось на рівні підзаконних нормативних актів, що було предметом критики і джерелом юридичної практики адвокатів, що захищали інтереси своїх клієнтів.

Сьогодні маємо доволі чітку систему норм поліцейського права. Вона спирається на приписи вищезгаданого закону, а також, насамперед, на положення кримінального процесуального законодавства, норм адміністративно-процесуального права, регламентованого Кодексом 1984 року, що зазнав численних правок, які доволі сильно його видозмінили. Також сюди можна включити приписи, на які мало звертається увага – норми Правил етичної поведінки поліцейських (далі – Правила).

Ці Правила є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських та спрямовані на забезпечення служіння поліції суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку на засадах етики та загальнолюдських цінностей [1].

Результатом порушень цих Правил має бути відповідальність правоохоронця, згідно з положеннями Дисциплінарного статуту Національної поліції (далі – Дисциплінарний статут) [2]. Слід зауважити, що вимоги до поліцейських визначені доволі суворо, оскільки, закріплені аж на рівні закону. В узагальненому варіанті вони характеризуються як дотримання службової дисципліни. Пункт 1 статті 1 цього закону передбачає, що «службова дисципліна – дотримання поліцейським Конституції і законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Національної поліції України, нормативно-

правових актів Міністерства внутрішніх справ України, Присяги поліцейського, наказів керівників».

Стаття 2 Дисциплінарного статуту вказує на те, що службова дисципліна ґрунтується на ... «вихованні сумлінного ставлення до виконання обов'язків поліцейського шляхом зваженого застосування методів переконання, заохочення та примусу» [2].

Стаття 3 Дисциплінарного статуту зокрема передбачає, що «службова дисципліна, крім основних обов'язків поліцейського, визначених статтею 18 Закону України «Про Національну поліцію», зобов'язує поліцейського: ... поважати права, честь і гідність людини... [2].

Отже, бачимо, що на законодавчому рівні існує ряд вимог до поліцейських, які мають в своїй основі психологічну складову.

На наш погляд, за межами чіткої правової регламентації залишаються такі терміни-дії, як-от «виховання сумлінного ставлення», «зважене застосування», «повага до прав». Ці категорії не мають еталону чи процедури, а тому порушення таких вимог буде оцінюватись та встановлюватись посадовими особами, уповноваженими на здійснення дисциплінарного провадження, і ґрунтуватись в основному на їх суб'єктивній оцінці окремих дій поліцейського, який притягується до відповідальності.

Завдання «виховання сумлінного ставлення», як дії педагогічного впливу, покладено законодавцем на прямих та безпосередніх керівників поліцейського. На наш погляд, таке трактування містить елементи «архаїзму» в правовому регулюванні питань забезпечення службової дисципліни, і має більш «ідейно-пропагандистське забарвлення». Хоча слід зауважити, що існує певне наукове обґрунтування такого процесу у сфері педагогіки. «Андрогогіка (грец. «andros» – доросла людина, «agein» – вести) – це ... субдисципліна, розділ педагогіки, що вивчає процеси стимулювання, виховання, перепідготовки, самовдосконалення, саморозвитку дорослої людини впродовж усього її життя...» [3, с. 8]. Виховання дорослих – процес цілеспрямованого систематичного формування осо-

бистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією об'єктивних і суб'єктивних чинників. Поняття виховання як базову категорію педагогіки, андрагогіки нині використовують у широкому і вузькому соціальному значенні, а також у широкому й вузькому педагогічному розумінні [3, с. 14].

Виховання у процесі навчання покладається на відповідні освітні заклади та інших суб'єктів, уповноважених проводити підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації тощо. Саме під час навчання здійснюється базовий педагогічний вплив на особу. Чи можна виховувати поліцейського на робочому місці – питання дискусійне. Його швидше можна стимулювати, заохочувати або карати за певні дії. Усвідомлюємо значення неформального впливу безпосереднього керівника чи наставника на молодого фахівця на початку служби. У цій місії присутні елементи педагогічного впливу. Але чи повинен декларуватись термін «виховання» у нормах закону? На наш погляд, усі дії поліцейського мають бути чітко регламентовані на рівні інструкцій. Роль керівника у нормативно-правових актах мала б трактуватись як обов'язок з інструктування.

Чи достатніми є інструкції для поліцейських сьогодні? З одного боку, переобтяження інструктивними матеріалами поліцейських – це суттєвий недолік, особливо якщо такі є громіздкими, суперечливими і зайвими. Але у випадках, коли працівник поліції стає об'єктом дисциплінарного провадження, у нього доволі часто виникає проблема із захистом своїх прав, через брак конкретики у своїх функціях, відсутність чітко встановлених вимог, точно передбачених видів стягнень за ті або інші дії чи бездіяльність. Особливо щодо виконання функцій по лінії «керівник-підлеглий». Використання причини «неналежний контроль» у матеріалах дисциплінарних проваджень може мати в результаті безліч наслідків для керівника за дії підлеглого, від міри відповідальності «суворо вказати» до «звільнити з посади». Такий діапазон покарання не повинен мати настільки широкий спектр. Інакше принцип справедливості у застосуванні покарання може бути порушений, тим

більше на рішення може впливати не завжди об'єктивна оцінка, тиск збоку «зацікавлених» осіб, засобів масової інформації, адміністративної вертикалі тощо.

Така наша позиція ґрунтується на переконанні й підтримці наступного твердження, що «однозначність і максимальна точність інформації в правових актах досягається за рахунок логічної послідовності викладення думки, її смислової завершеності, використання єдиних способів формулювання приписів, використання термінів з чітким та строго визначеним змістом, визначення слів та виразів в прямому і безпосередньому їхньому значеннях» [4].

Разом з тим, як вважає Т.І. Юрченко-Шеховцова: «Під час становлення особистості професіонала у свідомості поліцейського поступово формується певний стереотип поведінки, який базується на постійному порівнянні та узгодженні індивідуальних уявлень із суспільною правосвідомістю. Таким чином, в особистості створюється механізм соціального саморегулювання (готовність діяти певним чином у конкретній ситуації). Крім того, до механізмів формування правосвідомості належать моделі поведінки та інші складові сукупного досвіду попередніх професійних та життєвих ситуацій, фіксація в пам'яті неодноразово повторюваних психічних процесів. Включаючись у більш складні види діяльності, комунікації, особистість збагачує і розвиває правову сферу свідомості. Важливим фактором формування правосвідомості поліцейського є вплив його професійного оточення – підлеглих, колег, керівництва. Тобто, професійний колектив є одним із агентів правової соціалізації та складовою єдиної системи правового виховання та просвіти» [5, с. 113].

Погоджуємось із цим твердженням та вважаємо, що виховний вплив на поліцейського – це комплексне явище, суб'єктами якого виступають система професійної освіти, громадянське суспільство та держава, в особі уповноважених органів та посадових осіб, наділених керівними функціями, з метою формування у нього правосвідомості.

Ще одним дискусійним питанням є використання терміна «...зважене застосування

методів переконання, заохочення та примусу...» щодо поліцейського. Недоцільність такої дефініції впливає з аналізу синонімічного ряду понять, що найбільш точно підходять до слова «зважений», і які могли б також бути застосовані в контексті цього закону, наприклад: «виважений», «усереднений», «збалансований», «адекватний», «логічний», «розумний» і т. п. Жоден з цих термінів не має чіткого правового тлумачення, а базується на суб'єктивізмі того, хто уповноважений на оцінку тих чи інших дій. Відсутність зваженого підходу при застосуванні методів заохочення чи примусу розцінюватиметься як упередженість або умисність? Тому, на нашу думку, більш логічним є використання у цьому контексті словосполучення «...застосування відповідного методу...», тобто того, що відповідає діям, поведінці, результатам роботи тощо.

Розробка інструкцій, в яких чітко було б передбачено перелік проступків поліцейського, що мають статус дисциплінарних, де було б визначено відповідний вид та обсяг покарання, на наш погляд, є актуальним питанням. Також потрібним є встановлення адекватної системи заохочень, яка залежатиме від конкретних показників служби або зможе використовуватись у тому числі як додаткова підстава для зняття раніше накладеного дисциплінарного стягнення, чи буде враховуватись як пом'якшуюча обставина при застосуванні дисциплінарних стягнень. Звісно не йдеться про дії, внаслідок яких буде застосовано кримінальне покарання. В таких випадках дисциплінарне стягнення однозначне – «звільнення із служби в поліції».

Перелік проступків поліцейського може мати певну градацію, залежно від дій та їх наслідків, і передбачати поділ на ступені тяжкості, кожному з яких відповідатиме конкретне стягнення. Такий перелік впливатиме із положень Закону України «Про Національну поліцію», посадових інструкцій та функціональних обов'язків працівника поліції.

Тому пропонуємо статтю 2 Дисциплінарного статуту викласти в наступній редакції: «Службова дисципліна досягається шля-

хом створення необхідних організаційних та соціально-економічних умов для виконання обов'язків поліцейськими, непорушення їхньої честі та гідності, застосуванням відповідних методів заохочення та примусу».

Характеризуючи вимоги статті 3 Дисциплінарного статуту в контексті законодавчої вимоги щодо «поваги до прав, честі і гідності людини», ми не сумніваємось у її об'єктивності, а намагаємось оцінити вичерпний характер використання терміна «повага» як абстрактної соціальної категорії, яка вказує на гідність об'єкта оцінювання, визнання його високих якостей [6]. А як ми зазначали вище, законодавчий акт повинен уникати абстрактних категорій. До прикладу, права сексуальних меншин в українському суспільстві передбачені на відповідному рівні, а відношення окремих членів суспільства до них можуть бути полярними. Тож ми говоримо про подібні, але все-таки різні категорії відношення людей до прав ЛГБТ, від поваги до толерування (терпимості). Чи можна змушувати поліцейського поважати права окремих спільнот? Чи можна взагалі на рівні закону вимагати поважати когось або щось? Знову ж таки, питання доволі дискусійне. Зрозуміло, що у цьому прикладі не йдеться про явище гомофобії у поведінці, діях, висловлюваннях, що є неприпустимим для поліцейського.

Звісно, як контраргумент можна зазначити, що Загальна декларація прав людини використовує такий термін «повага», зокрема у статті 29, де визначає, що «...при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві...» [7]. А у статті 26 цього основоположного міжнародного договору ми знаходимо, що «...освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод...» [7]. Проте у першому випадку ми бачимо поєднання терміна «поваги» із «належним визна-

нням», а в другому йдеться про шлях до досягнення певного ідеалу розвитку особистості, який прагне до збільшення такої поваги.

Разом із тим Закон України «Про Національну поліцію» статтею 18 визнає основним обов'язком «поважати і не порушувати прав і свобод людини» та закріплює таке зобов'язання у статті 64 Присягою працівника поліції [8].

Отже, знову ж таки, ми говоримо про доволі декларативні речі, але ті, які в прямому значенні можуть не відповідати об'єктивній ситуації чи суб'єктивному відношенню поліцейського до своїх обов'язків.

Тому, на нашу думку, статтю 18 вищезгаданого закону, зі зміною тексту Присяги, доцільно було б викласти в такій редакції: «...не порушувати, поважати або толерувати права і свободи людини».

На заперечення наших тверджень можна було б висловити позицію про те, що поліцейський повинен мати високий рівень правосвідомості, бути або прагнути стати взірцем для наслідування, «ідеалом для суспільства». Іншим аргументом для багатьох буде усвідомлення не надто великої різниці між термінами «повага» і «толерантність». Проте, уявімо, що поліцейський захищає свою честь і гідність в межах дисциплінарного провадження, або звинувачується у порушенні вимог законодавства з приводу неповаги до прав і свобод іншої особи. Йому треба усвідомлювати свою «повагу». Без внутрішнього переконання в тому, що це справді так, у поліцейського виникатиме внутрішній психологічний конфлікт, який спричинений необхідністю трактування власної позиції, власних думок, емоцій, почуттів та переживань. Ніхто нікого не може змусити поважати. Тому використання терміну «толерувати» спрощує пояснення суб'єктивного відношення поліцейського до своєї поведінки.

Постає питання: «А як виразити своє толерування?». На нашу думку, найбільш близько таку поведінку описує пункт 7 статті 3 Дисциплінарного статуту, де сказано, що поліцейський зобов'язаний «...утримуватися від висловлювань та дій, що порушують права людини або

принижують честь і гідність людини...» [2]. Вважаємо, що саме таке трактування є чітким і зрозумілим у поведінці працівника поліції при виконанні ним своїх повноважень.

Права усіх осіб, що притягуються до кримінальної відповідальності, у тому числі за тяжкі, особливо тяжкі злочини, злочини, пов'язані з насильством, згвалтування, злочини з торгівлі людьми, щодо дітей або літніх людей, повинні бути забезпечені на належному рівні, у точній відповідності до вимог законодавства. Які емоції відчуває поліцейський, спілкуючись з такими особами? Досить часто ці емоції впливають на зміст і манеру спілкування з ними. Чи має поліцейський право на власне особисте ставлення до особистості злочинця? Так. Чи має право він демонструвати це особисте ставлення особі, яка звинувачується у вчиненні таких злочинів? Ні. А отже, закріплення на нормативному рівні положень щодо толерування прав і свобод окремих осіб певною мірою знімає такий дисонанс, але не до кінця. Оскільки зайві емоції можуть призвести до неприпустимої, неетичної поведінки поліцейського.

Тому під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен, зокрема: «контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям впливати на прийняття рішень та службову поведінку» [1].

Положення Правил етичної поведінки підтверджують той факт, що психологічна складова в поліцейській діяльності, при виконанні працівником поліції своїх функцій, є суттєвим чинником, який впливає на результати роботи, на довіру та загальну оцінку діяльності цього правоохоронного органу громадськістю.

Висновки. Ефективність виконання завдань Національної поліції та повноважень її працівників залежить від якісного нормативно-правового регулювання усіх напрямів поліцейської діяльності. Відтак психологічні аспекти реалізації правових норм вимагають їх врахування шляхом точного трактування та логічно обумовленого використання адекватних термінів у законах та підзаконних актах

у цій сфері. Вважаємо за доцільне звернути увагу на чіткість і однозначність положень, термінів та дефініцій, що сприятиме їх правильному розумінню всіма суб'єктами поліцейської діяльності. Також важливим завданням для МВС України та Національної поліції є прагнення до розробки та створення на нор-

мативному рівні такої необхідної інструктивної бази для поліцейського, яка дозволить останньому чітко усвідомлювати правомірність чи неправомірність власної поведінки, знати конкретні її наслідки, що, в результаті, формуватиме правосвідомість та професійність працівника поліції.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. Дата оновлення 04.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>
2. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. Дата оновлення 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
3. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / Авт.- упор. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. Київ; Ніжин : Видавець ІП Лисенко М.М., 2014. 108 с.
4. Вимоги до мови та стилю закону: Інститут громадянського суспільства. URL: <http://old.csi.org.ua/?p=1737>
5. Юрченко-Шеховцова Т.І. Особливості правосвідомості сучасних поліцейських залежно від стажу служби в правоохоронних органах. *Юридична психологія: наук. журн.* Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. № 2(23). С. 112–122.
6. Український тлумачний словник: Близько 250 000 слів / ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2016. 1692 с.
7. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Дата оновлення 10.12.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
8. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Дата оновлення 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

References:

1. Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2016, November 9). Pro zatverdzhennia Pryvil etychnoi povedinky politsiiskikh: nakaz MVS Ukrainy vid 09.11.2016 № 1179 [On Approval of the Rules of Ethical Conduct of Police Officers: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated November 9, 2016 No. 1179]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018, March 15). Pro Dyscyplinarnyi statut Natsionalnoi politsii Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 15 bereznia 2018 roku № 2337-VIII [On the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine: Law of Ukraine dated March 15, 2018 No. 2337-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
3. Lukianova, L. B., & Anishchenko, O. V. (2014). Osivta doroslykh: korotkyi terminolohichnyi slovnyk [Adult Education: A Short Terminological Dictionary]. Nizhyn: Lysenko M. M. Publishers. 108 p.
4. Institute of Civil Society. (n.d.). Vymohy do movy ta stylu zakonu [Requirements for the Language and Style of the Law]. Retrieved from <http://old.csi.org.ua/?p=1737>
5. Yurchenko-Shekhovtsova, T. I. (2018). Osoblyvosti pravosvidomosti suchasnykh politsiiskikh zalezno vid stazu sluzhby v pravookhoronnykh orhanakh [Features of Legal Awareness of Modern Police Officers Depending on the Length of Service in Law Enforcement Agencies]. *Yurydychna Psykholohiia: Naukovyi Zhurnal*, 2(23), pp.112-122 .
6. Ukrainian Explanatory Dictionary. (2016). Red. V. Busel [Ed. V. Busel]. Kyiv; Irpin: Perun. 1692 p.
7. United Nations. (1948, December 10). Zagalna Deklaratsiia prav liudyny. Pryiniata i proholoshena rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Assamblei OON vid 10 hrudnia 1948 roku [Universal Declaration of Human Rights. Adopted and Proclaimed by General Assembly Resolution 217 A (III) of December 10, 1948]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, July 2). Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy vid 2 liutoho 2015 roku № 580-VIII [On the National Police: Law of Ukraine dated July 2, 2015 No. 580-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>